

Perustellusti työstä, toiminnasta ja elämisen ehdoista

Arendt, Hannah (2017). *Vita activa – Ihmisenä olemisen ehdot*. Suom. Riitta Oittinen ja työryhmä. Vastapaino. 423 s.

SAKSALAISSYNTYINEN Hannah Arendt (1906–1975) lukeutuu politiikan ja yhteiskuntateorian filosofeihin ennen kaikkea kahdella teoksellaan. Parhaiten tunnetaan *Totalitarismin synty* vuodelta 1951. Se käsittelee nimensä mukaisesti antisemitismien, imperialismin, kolonialismin, fasismin, kommunismin ja terrorismin historian kautta totalitaristista valtaa. *Vita activa* taas julkaistiin alkuaan vuonna 1958.

Massiivinen ja monipuolinen analyysi totalitarismista kehkeytyi viimeistään, kun Arendt aloitti maanpakolaisuutensa vuonna 1933 Saksasta Ranskan kautta Yhdysvaltoihin. *Vita activa* puolestaan on kestävä analyysia ihmisen työn ja toiminnan sekä politiikan historian kehityksestä.

Arendtin teokset ovat politiikan ja yhteiskunnan tutkijoiden paljon siteeraamia. Suomeksi ne ovat kuitenkin olleet saatavilla vasta 2000-luvun alusta: vuonna 2002 Vastapaino julkaisi ensimmäisen suomennoksen *Vita activa*-vasta, ja nyt uudestaan pokkaripainoksena. *Totalitarismin synnyn* Vastapaino julkaisi suomeksi vuonna 2013.

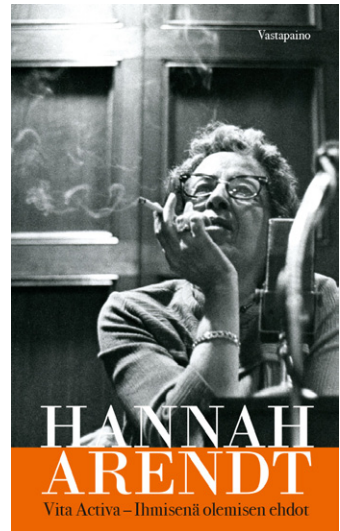
IHMISEN PERUSAKTIVITEETIT

Arendt määrittelee *vita activa* -termin ihmisen kolmeksi perusakti-

teetiksi: työ, valmistaminen ja toiminta. Työ vastaa ihmisruumiin biologiseen prosessiin, ja sitä on kaikkialla, koska ihmisen on nähtävä vaivaa pysyäkkeen hengissä. Valmistaminen on ihmisen keino-tekoisen maailman rakentamista, mitä kuvaa parhaiten työkalujen ja välineiden valmistus ja käyttö. Se on jokapäiväistä pysyvämpää, kulttuurista maailmaa yli sukupolvien säilyttävää. Toiminta taas on ainoa aktiveetti, ”joka tapahtuu suoraan ihmisten välillä ilman esineiden ja aineen välitystä” (s. 19). Pelkistetyimmillään se tarkoittaa puhetta toisten kanssa ja puhtaimmillaan poliittista osallistumista yhteiseen toimintaan.

Kirjan kuusi lukua ovat nimeltään ”Ihmisenä olemisen ehdot”, ”Julkinen tila ja yksityisen alue”, ”Työ”, ”Valmistaminen”, ”Toiminta” sekä ”*Vita activa* ja uusi aika”. Ihmisen toimintojen ja toiminnan merkitys korostuu sekä historiallisen kuvauksen myötä että itse asioiden ja olemisen järjestyksen ja tärkeyden kannalta.

Arendtin mukaan perinteinen filosofia on jättänyt ihmisen toiminnan ja olemisen sivuseikaksi substansseja ja ideoita käsittelevässä ajattelussa. Ajattelu puolestaan kuuluu toimintanakin filosofialle kuten tietäminen kuuluu tie-teelle ja hallinta logikalle. Arendt nostaa käsitteitä antiikin filosofi-

asta perustellakseen ihmisen toimintaa, mikä on teoksen erityinen vahvuus. Lukija saatetaan lakkaamatta ’ajattelemaan’ nykyisinkin kohdattavien elämänilmiöiden ja käsitteiden syntyä ja ’olemista’.

Arendt nostaa perinteisen filosofian arvostaman *vita contemplativa* rinnalle pragmaattisen toiminnan, rauhattoman tekemisen. Hän käsittelee konkreettisesti työtä ja valmistamista erilaisista lähtökohdista ponnistavina aktiveetteina.

Nykyisen modernin tärkeitä käsitteitä on, millaista työtä arvostetaan, millaiseksi maailmamme kehittyy. Vastaavasti tiede osoitetaan kamppailujen historiallisesti kehittyväksi toiminta-areenaksi, jossa ei edetä lineaarisesti.

JULKINEN YKSITYISEN ALUEELLA

Yhteiskunta on tunkeutunut yksityisen – jossa on omaisuuden alkuperä, kotitalous (*oikos*) – alueelle. Samoin julkinen on tunkeu-

tunut yksityisen alueelle, missä viimeinen vapaa tila löytyy omasta ruumiillisuudesta, jos löytyy, sillä varmoja ja lopullisia vastauksia ei ole. Arendtin mukaan *vita activa* kuuluu olennaisena prosessinäkökulma.

Työ ja valmistaminen ovat eri asioita. Arendtin mukaan historiantutkijoiden väärinkäsitys on se, että työtä ja valmistamista halveksittiin, koska ne kuuluivat orjille. Päinvastoin, vapaiden ihmisten mielestä oli "välttämätöntä omistaa orjia, koska elämää ylläpitävät ammatit olivat luonteeltaan orjaisia" (s. 91).

Tuotantotoiminnan kehitys on antiikista lähtien ollut työtä tekevän eläimen (*animal laborans*) ja tuotteita ja työkaluja valmistavan ihmisen (*homo faber*) työnjakoa: työssä valmistetaan välittömästi ihmisten elämälle tarpeelliset kulutustavarat, ja valmistaminen huolehtii käyttötavaroista ja pysyvän maailman rakentamisesta.

Lisäksi on muun toiminnan ja puheen tuotteet, ihmissuhteiden ja ihmisten toiminnan rakennusaineet. Arendt kuvaa niiden avulla yhteiskuntaa, jossa työ nousi alimmasta arvostetuimpaan asemaan. Aiempien filosofien, kuten John Locken havainto työstä kaiken omaisuuden lähteenä, Adam Smithin havainto työstä kaiken rikkauten lähteenä ja Karl Marxin havainto kokonaisesta työn järjestelmästä ja ihmisyyden ilmentymästä, muuttivat käsitteiden merkitystä.

LUONNONTIETEIDEN MULLISTUS

Teoksen keskeisin "Toiminta"-luku läpäisee julkisuuden, politiikan ja vallan. Ne nousevat työn ja valmistamisen sekä julkisen ja yksityisen maailmoista moderneiksi kuvauksiksi sekä julkisuudesta näyttäytymistilana, että politiikan ja yksityisyyden alueen herruudesta ja vallasta hallintana. Näkökulmat avautuvat työstä laajoiksi kokonaisuuksiksi reaalisista yhteiskunnallisista liikkeistä talouden ja ihmisten toiminnan psykodynamiikkaan. Arendt selkeyttää käsitteitä ja sivuaa uskonnollisia kysymyksiä esimerkiksi tarkentamalla anteeksiannon käsitettä.

Työn käsite muuttui paljon 1600-luvun lopulta alkaen, mutta varsinainen pommi on siirtymisen uuteen aikaan luonnontieteiden synnyn myötä. Erityisen aseman ja tärkeän yksittäisen välineen saa Galileo Galilein kaukoputki, joka siirsi Arkhimedeeseen pisteen ihmiskeskeisyydestä Maan ja jopa aurinkokunnan ulkopuolelle.

Näin alkaneen tieteiden ja teknologioiden mullistuksen Arendt näkee heijastuksena koko länsimaisen ajattelun kehitykseen myös Descartes'n epäilyn periaattin voimin. Kun valmistuksessa tuotetuilla välineillä voitiin kyseenalaistaa perinteiset uskomukset ja käsitykset, niin miksi ei sitten kaikilla ihmisen toiminnan alueilla? Kirkko ja muut vallanpitäjät ajautuivat kriiseihin, koska pitkästä aikaa jopa Jumalan olemassaolo oli mahdollista kyseenalaistaa.

Välineiden avulla maailmasta ei silti välttämättä tule aiempaa parempi ja elämästä hyvä. Kaukoputki vain "pakotti vihdoinkin luonnon tai paremminkin maailmankaikeuden luovuttamaan salaisuutensa" (s. 302).

Uusien työn ja valmistamisen ongelmien äärellä tulisi muistaa, että "nykyaikaisen teknologian juuret ovat yleensä epäkäytännöllisessä hyödyttömän tiedon etsinnässä" (s. 301). Arendt palaa filosofioinnin klassisten käsitteiden, kuten 'kontemplaation' ja 'ihmetyksen', pohdintaan ja etsii tilaa filosofiselle ajattelulle samalla kun koneet suoriutuvat etenkin laskennallisesta ajattelusta ihmistä paremmin.

AKTIIVISEN AJATTELUN OPAS

Vita activassa korostuu tieteellinen ote yli 80 sivua kattavien viittausten, lähdekritiikin ja argumentoinnin perusteella. Kirjoittaja toteaa, että tieteellisestä tiedosta on uuden ajan siirtymän jälkeen tullut yhä keskeisempi filosofian pohja. Vaikka teos ei voi tavoittaa nykypäivän työelämän ilmiöitä ja vaikka Arendtin pienet otaksumat työnteon häviämisestä ovat ennenaikaisia, kirja tarjoaa runsaasti puhumisen ja ajattelun eli filosofioinnin aihetta. Nimestään huolimatta *Vita activa* ei ole ajallemme tyypillinen aktiivisen elämän opas eläkeläiselle, vaikka siihenkin kirjalla saattaa olla annettavaa.

HEIKKI PASANEN
FT